

YASHIL IQTISODIYOT VA ESG KO'RSATKICHLARI: MOLIYALASHTIRISHDA YANGI YONDASHUVLAR

Komilova Feruza Shuxrat qizi

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya Akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot va ESG (Environmental, Social, Governance – Ekologik, Ijtimoiy va Korporativ boshqaruv) ko'rsatkichlarining moliyalashtirish jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. ESG yondashuvining global investitsiya oqimlariga ta'siri, yashil obligatsiyalar bozorining jadal rivojlanishi, shuningdek, dunyo mamlakatlarining ESG reytinglari solishtirilgan. Xususan, ESG tamoyillarining moliyaviy vositalarga qanday ta'sir qilayotgani, investorlar va moliyaviy institutlar uchun qanday yangi imkoniyatlar ochayotgani aniq misollar va statistikalar asosida yoritilgan. O'zbekiston tajribasi misolida barqaror moliyalashtirish yo'nalishida amalga oshirilgan dastlabki qadamlar tahlil qilinadi va istiqbolli yo'nalishlar ko'rsatiladi. Maqolada xalqaro tajriba asosida ESG moliyalashtirish mexanizmlarini joriy qilish bo'yicha takliflar ham ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, ESG ko'rsatkichlari, yashil obligatsiyalar, barqaror moliyalashtirish, ekologik investitsiyalar, O'zbekiston, xalqaro tajriba, ESG reytingi.

GREEN ECONOMY AND ESG INDICATORS: NEW APPROACHES IN FINANCING

Abstract: This article analyzes the importance of the green economy and ESG (Environmental, Social, Governance) indicators in the financing process. It examines the impact of the ESG approach on global investment flows, the rapid development of the green bond market, and compares the ESG ratings of various countries. In particular, the article explores how ESG principles influence financial instruments and what new opportunities they offer for investors and financial institutions, supported by concrete examples and statistics. Using Uzbekistan's experience as a case study, the

article discusses the initial steps taken in the field of sustainable financing and highlights potential development directions. Based on international experience, the article also puts forward proposals for the implementation of ESG financing mechanisms.

Keywords: Green economy, ESG indicators, green bonds, sustainable financing, environmental investments, Uzbekistan, international experience, ESG rating.

Kirish

Yashil iqtisodiyot — iqtisodiy o'sishni aholining farovonligini oshirgan holda atrof-muhit muhofazasini ta'minlagan holda amalga oshirishga qaratilgan yondashuv bo'lib, u odam farovonligini oshirish bilan birga ekologik xavflarni va tabiat resurslari sarfini sezilarli darajada kamaytirishni maqsad qiladi. **ESG** (Environmental, Social, Governance) esa kompaniya yoki davlat faoliyatini atrof-muhit, ijtimoiy va boshqaruv tamoyillari me'zonlari asosida baholaydigan kriteriyalar majmuasini anglatadi. Bu yondashuvlar biznes va davlat qarorlarida ekologik hamda ijtimoiy masalalarga ko'proq e'tibor qaratish zaruratini kuchaytirmoqda.

Jahon bo'yicha ESG investitsiyalar va yashil obligatsiyalar.

Global miqyosda ESG investitsiyalarining o'sishi sezilarli darajada davom etmoqda. 2016–2020 yillarda yillik o'sish sur'ati $\approx 12\%$ bo'lgan ESG aktivlari 2022 yilga kelib 30 trillion dollargacha yetdi. Boshqa tahlillarga ko'ra, 2022 yilda ushbu ko'rsatkich 30 trillionni oshib, 2030 yilga borib 40 trillion dollardan ortishi kutilmoqda. Xususan, GSIA ma'lumotlariga ko'ra, AQShdan tashqari bozorlar ESG investitsiyalar hajmini 2020 yildan beri 20%ga yaqin o'stirdi. Barqaror investitsiyalarning salmoqli o'sishi moliya bozorlarida ekologik va ijtimoiy loyihalarga sarmoya qilishni rag'batlantirmoqda.

Moliyalashtirish bozorida barqaror (yashil, ijtimoiy va ekologik) obligatsiyalar ham muhim o'rin tutmoqda. Jahon Banki kuzatuviga ko'ra, 2024 yilda jami barqaror (green, social, sustainability va sustainability-linked) obligatsiyalar emissiyasi \$1,1

trillionni tashkil etdi, bu 2023 yilga nisbatan 5%ga ko'pdir. Umumiy miqdor endilikda \$6,2 trillionga yetdi. Shu emissiyalarning yarmidan ortig'i aynan atrof-muhit loyihalariga yo'naltirilgan. Climate Bonds Initiative ma'lumotlariga ko'ra, 2024 yilda global miqyosda qariyb \$670,9 mlrd yashil obligatsiyalar chiqarildi. Ushbu tendensiya investorlarga loyihalarni baholash va to'g'ri sarmoya yo'naltirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Bozorni kengaytirayotgan yana bir ko'rsatkich — chiqarilgan obligatsiyalar soni. Masalan, 2024-yilning 3-choragida jami 742 ta yashil obligatsiya chiqarilgan bo'lib, bu 2023 yilning mos davriga nisbatan 15,2%ga ko'pdir. Ushbu davrda chiqarilgan yashil obligatsiyalar umumiy qiymati \$133,6 mlrd bo'lib, yil boshidan 24,6%ga ko'p degan hisobot mavjud. Bu tendensiya yuqori talab va regulyativ me'yorlarning barqarorlikka urg'u berayotgani natijasidir.

Umuman olganda, ESG reytinglari bo'yicha yuqori ko'rsatkichlar rivojlangan davlatlarga to'g'ri keladi. Kuchli institutlar va barqarorlikka urg'u berilgan iqtisodiyotlar (masalan, Skandinaviya mamlakatlari, G'arbiy Yevropa va Amerika Qo'shma Shtatlari kabi) bu borada oldinda turadi. Aksincha, ekologik va ijtimoiy muammolarga duchor bo'lgan, korrupsiya hamda moliyaviy zaiflik mavjud davlatlarda esa reyting past bo'ladi. Shu bilan birga, xalqaro ESG indeksleri rivojlangan va kam rivojlangan mamlakatlarni bir martada solishtirib, barqarorlik boshqaruvi muhim ekanligini ko'rsatib bormoqda.

O'zbekiston tajribasi. O'zbekiston ham yashil iqtisodiyotga o'tish yo'lida izchil qadamlar tashlamoqda. Mamlakat 2019–2030 yillarga mo'ljallangan “Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi”ni qabul qilgan va atrof-muhit loyihalariga sarmoyalarni jalb qilishni ustuvor qilgan. 2030 yilga kelib iqtisodiyotdagi issiqlik gazlari bir birlik ishlab chiqarishga nisbatan 2010 yilga nisbatan 35%ga kamayishi rejalashtirilgan. Afsuski, hozirgi holatda bu ko'rsatkich atigi 14%ga qadar kamayib, belgilangan maqsaddan sezilarli darajada orqada qolmoqda.

O'zbekiston moliya bozorida ham barqaror instrumentlarni yo'lga qo'yimoqda. 2021 yil iyulida respublika hukumati birinchi marta \$235 millionlik SDG (Barqaror

Taraqqiyot Maqsadlari) obligatsiyasini chiqardi. 2023 yilning avgust oyida SanoatQurilishBank (SQB) \$100 million miqdorida birinchi korporativ yashil euroobligatsiyasini chiqarib, xususiy sektorni ham jalb qildi. Xuddi shu yil oktyabrda esa O'zbekiston ilk bor UZS 4,25 trillion miqdoridagi davlat yashil euroobligatsiyasini London fond birjasida muvaffaqiyatli joylashtirdi.

Jadval

O'zbekistonda chiqarilgan asosiy barqaror (yashil va SDG) obligatsiyalar ro'yxati

Sana	Tashkilot	Obligatsiya turi	Miqdori
2021 yil iyul	O'zbekiston Respublikasi (davlat)	SDG obligatsiyasi (Barqaror rivojlanish maqsadlari)	\$235 million
2023 yil avgust	SanoatQurilishBank (SQB, korporativ)	Yashil korporativ obligatsiya (Eurobond)	\$100 million
2023 yil oktabr	O'zbekiston Respublikasi (davlat)	Yashil davlat obligatsiyasi (Eurobond)	4.25 trillion UZS

Moliyalashtirishda yangi yondashuvlar.

ESG va yashil tamoyillar moliyaviy jarayonlarga quyidagi yangi yondashuvlarni olib kelmoqda:

- Yashil va ijtimoiy obligatsiyalar: Davlat va xususiy korporatsiyalar ekologik va ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish maqsadida turli tematik obligatsiyalar chiqarishni kengaytirmoqda. Bu orqali atrof-muhit loyihalariga yo'naltirilgan investitsiyalar xalqaro investorlar e'tiboriga tushadi.

- ESG-bandli kreditlar: Banklar va moliya institutlari iqlim va ijtimoiy indikatorlari yuqori baholangan korxonalarga imtiyozli kreditlar ajratmoqda. Ushbu qarz turlari odatda ijobiy ESG o'zgarishlariga erishish sharti bilan beriladi.

- Yashil sukuklar: Islom moliyasiga mos shakldagi “yashil sukuk”lar loyihalarini moliyalashtirishning yana bir yo‘li hisoblanadi. Ular ham ekologik loyihalar uchun qimmatli qog‘ozlar taklif qiladi.

- Qayta tiklanadigan energiya va karbon bozori: Global miqyosda karbon kreditlari savdosi, yangi ko‘mirni cheklash va atrof-muhit loyihalari uchun turli sertifikatlar orqali bozor mexanizmlari kengaymoqda. Bu mexanizmlar ham “yashil” loyihalarga investitsiyalarni rag‘batlantiradi.

- ESG reyting va hisobotlar: Korxona va davlatlar faoliyatining ESG ko‘rsatkichlarini baholovchi xalqaro reytinglar paydo bo‘lmoqda. Jahon banki va boshqa tashkilotlar ESG bo‘yicha ma‘lumotlarni oshkor qilish standartlarini ishlab chiqmoqda. Masalan, Yevropa Ittifoqining SFDR, Buyuk Britaniyaning SDR va AQSh SEC kabi regulativ me‘yorlar kompaniyalardan barqarorlik hisobotlarini taqdim etishni talab qiladi.

- Xalqaro hamkorlik va qo‘llab-quvvatlash: Markaziy Osiyoda ko‘plab keng ko‘lamli barqaror loyihalar Jahon Banki, ADB, IFC kabi xalqaro institutlar mablag‘lari hisobidan moliyalashtirilmoqda. Bu esa O‘zbekistonga qo‘shimcha investitsiyalarni jalb qilish va global moliya standartlariga moslashishda yordam beradi.

Xulosa

Yashil iqtisodiyot va ESG tamoyillari jahon moliya bozori uchun yangi paradigmani anglatadi. ESG bilan bog‘liq investitsiyalar milliardlab dollarni tashkil qiladi va global aktivlar portfelining sezilarli qismini egallamoqda. Yashil obligatsiyalar bozorining kengayishi esa yangi barqaror loyihalarga mablag‘larni jalb etish imkonini bermoqda. O‘zbekiston tajribasi (davlat va SQB tomonidan chiqarilgan SDG va yashil obligatsiyalar) bu boradagi islohotlar qatorida muhim qadam bo‘ldi.

Raqobatbardosh va barqaror rivojlanish maqsadlarini bir vaqtda qo‘lga kiritish uchun O‘zbekiston xalqaro tajribalarni o‘rganib, moliyaviy yondashuvlarni yangilashni davom ettirishi lozim. Moliyaviy sohada yashil moliyalashtirish, ESG baholash va hisobot tizimlarini takomillashtirish, hamda xususiy sektordan kengroq

mablagʻ jalb qilish milliy strategiyalarning ustuvor vazifalari sifatida qabul qilinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. United Nations Development Programme (UNDP). (2021). *Green Economy in Uzbekistan: Strategy and Implementation*.
2. Climate Bonds Initiative. (2024). *Green Bonds Market Summary Q3 2024*.
3. Global Sustainable Investment Alliance (GSIA). (2023). *Global Sustainable Investment Review*.
4. Ministry of Economy and Finance of Uzbekistan. (2023). *First Green Eurobond Issuance Report*.
5. Sanoat Qurilish Bank (SQB). (2023). *SQB issued the first corporate green bond of Uzbekistan*.
6. OECD. (2022). *ESG Investing and Sustainability Disclosures: Global Trends*.
7. Uzbekistan Strategy Center. (2020). *“Yashil iqtisodiyot”ga oʻtish strategiyasi (2019–2030 yillar)*.